

Prof. Dr. Büky László: Laudáció Makkai Ádám székfoglaló előadásához

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Már huszonöt éve annak, hogy Makkai Ádám *Jupiter szeme* című első hazai kiadású könyvét ismertetve ezt idéztem egyik költeményéből:

„Amikor ezerkilencszázhatvanhárom egy jégesős
januári napján visszavonhatatlan végérvényességgel
elvesztette földönfutóságát, azaz mikoris az
Egyesült Államok útlevel-képes polgárának
nyilvánított, nagy fennhangon imígyen
szólt vala egy fekete cipőpucoló fiúhoz, aki ezen
ódon-veretű ural-altaji nekifohászkodásból
vajmi keveset értett:
»Minden nap riasztóbb
a hideg, nagy diaszpóra!«
Ledoktorált hát az összehasonlító
és általános leíró nyelvészetből
és kisvártatva azon vette észre magát, hogy
elvonat elméletekkel és szektás professzoraikkal
vitakozik az ország legcudarabb egyetemén.”

És valóban: a Harvardon (BA, cum laude) és a Yale-en (MA, PhD) végezte be az 1956 miatt a budapesti egyetemen megszakadt tanulmányait, és szerezte meg nyelvészetből (a jelzett) tudományos címeit Ignác Rózsa író (1910–1979, Kovászna – Budapest) és dr. Makkai János újságíró, közíró (1905–1994, Erzsébetváros – Waianae, Hawaii) fia.

Professzorai arra számítottak, hogy valamelyik indonéz nyelvről írja majd doktori disszertációját, ő egzotikusabb nyelvet választott: az angolt, amelynek idióma rendszere foglalkoztatta. Disszertációja 1972-ben kibővítve könyv formában megjelent a hágai Mouton kiadónál Az angol idiómák szerkezete (*Idiom Structure in English*) címmel.

Makkai Ádám negyvenkét éven keresztül tanított: 1958–1960-ig francia, orosz, latin, német nyelvet a hawaii Iolani gimnáziumban, majd a Yalen szerzett végzettsége után nyelvészként alkalmazta Long Beachen a kaliforniai, 1968-tól a chicagó-i Illinois egyetem, ahol 1975-ben professzorrá nevezték ki. Két szemesztert tanított Malajziában, kettőt Szingapúrban mint Fulbright kutató professzor, hat szemesztert Hongkongban, és egyet Jilin, Kínában. Előadásokat tartott Új-Zélandtól és Ausztráliától kezdve Dél-Afrikáig, valamint az Egyesült Államok, Kanada és Európa számos egyetemén.

Mivel nem értett egyet a nyelvészetben mind inkább eluralkodó és nem kis részben szektás nézetekkel, amelyek Chomsky nevéhez fűződtek, 1974-ben létrehozta a LACUS latinul 'tó'-nak nevezett Kanada és az Egyesült Államok Nyelvészeti Társaságát (*Linguistic Association of Canada and the United States*), amelynek huszonöt éven keresztül elnöke volt, s amely jelenleg is minden év augusztusában folytatja előadássorozatait, páros évben az Egyesült Államok, páratlan évben Kanada valamelyik egyetemén. Az elhangzott előadások ötszázlapos évkönyvben jelennek meg 1974 óta, és a világhálón is elérhetők.

Makkai Ádámot nyugdíjba vonulásakor 2005-ben az Illinois egyetem professor emeritusának nyilvánította. Munkáira a szakirodalom több száz helyütt hivatkozik. Egyik legismertebb munkája Az amerikai idiómák szótára (*A Dictionary of American Idioms*), ez 1974-től öt kiadást ért meg, manapság is kapható. Lefordították japánra, megjelent Bulgáriában, Magyarországon pedig az International House gondozásában. Három kínai fordítása is van, amelyik az ottani szokás szerint kalózkidadások, becslések szerint ezekből mintegy hétmillió példány forog közkézben.

Makkai Ádám már fiatalon, az 1956. évi forradalom előtt is publikált költeményeket, önálló kötete először Amerikában jelent meg, Budapesten csak 1991-ben (a már említettem *Jupiter szemé* című kötet), amelyet bő fél tucat verskönyv követett (magyarul és más nyelven). Verseit páratlan nyelvi leleményesség és rendkívüli formakultúra jellemzi. Talán két legeredetibb kötete halott költők szellemét idézi: az *Úristen, engedj meghalni! Petőfi Sándor pokoljárása és megidvezülése*-ről szóló műben. Petőfit Makkai úgy mutatja be, mint aki túléli önnön fizikai halálát, és aki a világ különböző tájain a szabadság élharcosa lesz. A másik kötet a J. W. Goethe, akivel a költő közvetlen társalgásba bocsátkozik arról, hogy egy vers hogyan rokonítható sok száz verssel, melyek az eredeti parafrázisait nyújtják (*Cantio nocturna peregrini aviumque*). Mindkét versenkönyv jelenleg átdolgozás alatt van.

Arra a mindennapi, de nehéz kérdésre, hogy milyen líra Makkaié, legegyszerűbben a „-vá, -vé” című verséből a mottó segít válaszolni:

„Antantínusz szórakatínusz,
te vagy a fogó,
TRANSLATIVUS!”

Ez az egész magyar nyelvterületen ismeretes kiolvasó, kiszámoló, mondóka parafrázisa, amelyik a költői életmű jelképes kiszámolójává tágítható. Az értelmetlenné vagy már alig érthetővé vált, romlott szövegű kiolvasósöveg egyszerre vers és dallam: poézis. A kiszámolás, a megoldás, a valóságban lezajló esemény a „TRANSLATIVUS”, amely a valamivé levés, az emberré válás a romlott, de kiszámolásra, küzdésre készítő világban, amint írja: „A múlt Szaturnusz, Nap és Hold, | A Föld | jelen-kereszted. Tőle örökölt | jövődöd pislog Jupiter szemében.”

Makkai Ádám a magyar líra szolgája más tekintetben is, hiszen két kötetben mintegy kétszer oldalas angol nyelvű antológiát szerkesztett és részben fordított költészetünkből, amelyben a XIII. századtól napjainkig vette fel a legjelesebb műveket.

Az immár nem egy kiadásban megjelent műről Seamus Heaney északír Nobel-díjas költő azt írta, hogy „vízözönszerű kinyilatkoztatás” egy nagy költészet világáról, amely ez idáig az angol nyelvterületen alig volt ismeretes.

Hölgyeim és Uraim!

Természetesen nem feladatom, hogy értékeljem Makkai Ádám munkásságát. Életútján Makkai Ádám tevékenysége olyan nyomokat hagyott sok-sok tanítványa szellemiségében, a nyelvtudományban és a költészetben, amelyeknek megléte eleve értéküket jelzik. Megtette az értékelést a nemzeti közműveltség is, hiszen kitüntette a *Pro Cultura Hungariae* emléklakettel (1996-ban) és a Magyar Köztársasági *Érdemrend középkeresztjével* (2006-ban), majd *Kossuth-díjjal* (2011-ben) és *Kossuth-nagydíjjal* (2016-ban), továbbá ugyanebben az évben a *Szent István Renddel*. Makkai Ádám megcselekedte, amit megkövetelt a haza, amely nem feledkezett meg fiáról. Mindkét példa követhető és követendő.

Dr. Prof. Büky László, egyetemi tanár,
Szegedi József Attila Tudományegyetem